

Józef Chałasiński

Od Redakcji

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 11, 7-11

1957

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OD REDAKCJI

Kolejny, XI tom „Przeglądu Socjologicznego” ukazuje się po kilkuletniej przerwie. Tom poprzedni, X, za rok 1948 wyszedł w 1949 r. Następnie od 1950 r. zamiast „Przeglądu Socjologicznego” zaczął wychodzić w Łodzi „Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych”. Zastąpienie „Przeglądu Socjologicznego” przez wspólne wydawnictwo socjologów i historyków łódzkich miało bezpośrednią przyczynę w reorganizacji katedr socjologicznych przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego. W ramach tej organizacji Katedra Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego została przekształcona na Katedrę Historii Myśli Społecznej, podobnie jak katedry socjologiczne na innych naszych uniwersytetach.

Uzasadnieniem dla reorganizacji uniwersyteckich ośrodków socjologicznych był pogląd, według którego „socjologia uniwersytecka spotykała się z politycznym stanowiskiem gomulkowszczyzny i szczególnie pepesowszczyzny, z rewizjonizmem i oportunistycznym socjaldemokratycznym typu”¹.

Łódzka Katedra Socjologii przekształcona na Katedrę Historii Myśli Społecznej zajęła się pracami z zakresu historii myśli i historii kultury, usuwając na plan dalszy lub przerywając prace ściśle socjologiczne, zwłaszcza w zakresie zagadnień współczesnych. Zagadnienia historii kultury stały się również dziedziną pracy naukowej Zakładu Historii Czasopiśmiennictwa w Polsce PAN, który powstał w Łodzi w końcu 1952 r., a w końcu 1955 przekształcony został za Zakład Historii Kultury PAN. Wymieniony Zakład Akademii Nauk przejął pracowników dawnej Katedry Socjologii U. Ł., której możliwości rozwojowe kurczyły się coraz bardziej, ponieważ Katedra Socjologii przekształcona na Katedrę Historii Myśli Społecznej pozbawiona została wszelkich uniwersyteckich zadań dydaktycznych.

Wznawiając obecnie wydawanie „Przeglądu Socjologicznego”, którego tom obecny jest rezultatem współpracy Zakładu Historii Kultury PAN i Katedry Historii Myśli Społecznej U. Ł., nie zamierzamy rów-

¹ „Myśl Filozoficzna”, 1951, nr 1 – 2, s. 119 – 120.

nież w przyszłości zrywać całkowicie z problematyką historii społecznej i historii kultury. Ostatnie pięćdziesiąt lat, w którym zajmowaliśmy się historią kultury, nie było dla nas zmarnowane. Systematyczne zajmowanie się przez dłuższy okres czasu jakąś dziedziną humanistyki jest zawsze dla socjologa z wielkim pożytkiem.

Minione pięćdziesiąt lat było dla łódzkiego ośrodka socjologicznego okresem bardzo owocnej pracy naukowej, jakkolwiek wiązało się z przesunięciem zainteresowań od socjologii ku historii. W związku z tym problematyka prac, jakie drukujemy w obecnym XI tomie „Przeglądu Socjologicznego”, nie wyrosła z ruchu naukowego w Polsce w ramach socjologii jako osobnej nauki. Takiego ruchu naukowego w ostatnich latach u nas nie było. Nie wyrosła również z udziału polskiej socjologii w światowym ruchu socjologicznym. Na zawartość tego tomu złożyły się przeważnie prace z zakresu, w którym łódzki ośrodek socjologiczny brał żywy udział w dyskusjach i polemikach humanistycznych dotyczących zagadnień kultury.

Redakcji wydawało się pożyteczne poświęcić ten tom „Przeglądu” wciąż aktualnym zagadnieniom, które tak wiele miejsca zajmowały w dyskusjach humanistycznych. Dyskusje te toczyły się i toczą w kręgu problemów wzajemnego powiązania społeczeństwa i kultury. Społeczeństwo i kultura to temat przewijający się przez wszystkie prace tego tomu.

Na ten temat zaczęła się ożywiona dyskusja w 1954 r. Polemika wywołana przez artykuł *Z zagadnień historii kultury polskiej pierwszej połowy XIX w.*, który ukazał się w „Nauce Polskiej” w kwietniu 1954 r.², spowodowała również dyskusje w gronie pracowników Zakładu Historii Kultury Polskiej Akademii Nauk w Łodzi. Punktem wyjścia dyskusji było zagadnienie roli liberalizmu w dziejach kultury polskiej pierwszej połowy XIX w. oraz stosunek marksistowskiego literaturoznawstwa polskiego do tego zagadnienia. W toku dyskusji krystalizowały się zagadnienia wymagające bardziej szczegółowego przemyślenia i opracowania. Stąd już w początkowej fazie dyskusji docent Antonina Kłoskowska zajęła się zagadnieniem określenia — w świetle obecnego stanu wiedzy historycznej — charakteru, przebiegu i zakresu przeobrażeń gospodarczo-społecznych warunkujących rozwój kultury w Polsce wymienionego okresu; docent Jan Lutyński zajął się ustaleniem pojęcia libera-

² J. Chałasiński, *Z zagadnień historii kultury polskiej pierwszej połowy XIX w.*, „Nauka Polska”, 1954, nr 1, s. 81—121; tenże, *Jeszcze jedno nieporozumienie w sprawie liberalizmu*, „Nauka Polska”, 1954, nr 3, s. 266—280.

lizmu w historii myśli społecznej XIX i XX stulecia; asystent Józef Kądziański — zagadnieniami przeobrażeń kultury w świetle radzieckiego piśmiennictwa dotyczącego kulturalnej rewolucji socjalistycznej; adiunkt Zygmunt Gostkowski — stosunkiem komunistycznego ruchu w USA do demokratyczno-liberalnych tradycji Ameryki Północnej. Prace te w różnych fazach zaawansowania były dyskutowane na zebraniach naukowych Zakładu, jak również w mniejszych koleżeńskich gronach, zanim przybrały tę postać, w jakiej są tutaj publikowane.

W 1955 r. w związku z dziesięcioleciem Uniwersytetu Łódzkiego aktualne stało się zagadnienie stosunku do liberalnych tradycji tego Uniwersytetu i do dalszego socjalistycznego kierunku jego rozwoju. Problem ten był tematem sesji naukowej Uniwersytetu, zorganizowanej z okazji jego pięćciolecia w 1950 r.³ i powrócił z okazji jego dziesięciolecia⁴. W konsekwencji naturalne się stało włączenie do tego zbioru pracy prof. dra Jana Szczepańskiego, rektora Uniwersytetu Łódzkiego, o kryzysie liberalnej koncepcji uniwersytetu, jak również pracy docenta Stefana Nowakowskiego dotyczącej zagadnienia społeczności lokalnej w przeobrażeniach kultury oraz pracy Wacława Piotrowskiego, adiunkta Zakładu Historii Myśli Społecznej U. Ł., informującej o zapoczątkowanych badaniach nad procesami kształtowania się nowej inteligencji. Praca docenta Karola Kotłowskiego z Zakładu Pedagogiki U. Ł. rozszerza zagadnienie ognisk kultury umysłowej na aktualną problematykę szkolnictwa francuskiego.

Zamykająca ten tom praca Krystyny Chałasińskiej, *Strach i honor*, jest przypomnieniem tych realiów naszej epoki, których wyrazem był hitleryzm i doświadczenia ostatniej wojny i okupacji, realiów, które nie zostały jeszcze wykorzenione, o czym nie wolno zapominać w dociekaniach nad zagadnieniami kultury współczesnej.

Jedyną pracą, która była już drukowana, jest pierwszy artykuł pt. *Z zagadnień kultury współczesnej*. Na pracę tę złożyły się trzy artykuły, które powstały w toku niedawnej dyskusji i były w związku z nią drukowane. Tom ten powstał na gruncie historyczno-socjologicznych

³ J. Chałasiński, *O socjalistyczną ideę uniwersytetu*, „Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych”, t. I, Łódź 1951, s. 11–47; tenże, *Od liberalnej do socjalistycznej idei uniwersytetu*, „Życie Nauki”, 1950, nr 7–8.

⁴ Na Akademii Dziesięciolecia U. Ł. piszący te słowa wygłosił referat pt. *Nauka i kultura*, dotyczący kultury masowej, problemu, który nurtuje w środowisku Uniwersytetu Łódzkiego od jego początków. Por. także: J. Szczepański, *Na 10-lecie Uniwersytetu Łódzkiego*, „Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych”, t. IV, 1954, Łódź 1955, s. 9–18.

zagadnień dziejów kultury i nie należy go traktować jako wyniku systematycznych badań nad kulturą współczesnej Polski, co stało się przedmiotem szerokiego zainteresowania w związku z toczącą się dyskusją. Wydaje się jednak, że spełnia on zadanie wykazania nieodzowności systematycznych badań naukowych w szerokim zakresie zagadnień kultury, jaki został w nim pokazany.

Na zakończenie warto wspomnieć, że ciągłość zainteresowań i przekonanie o tym, że naukowy rozwój socjologii leży w interesie całej humanistyki, wiąże tę publikację nie tylko z powojennym łódzkim „Przeglądem Socjologicznym”, lecz także z przedwojennym „Przeglądem Socjologicznym”, którego pierwszy tom (kwiecień 1930 — marzec 1931) pod redakcją Floriana Znanickiego obchodzi w tym roku swoje 25-lecie.

Wraz z tym jubileuszem swój jubileusz 25-lecia współpracy z „Przeglądem” obchodzi nie tylko niżej podpisany, lecz także Dyrektor Jan Kuglin z Wrocławskiej Drukarni Naukowej, który jako Dyrektor Drukarni Rolniczej w Poznaniu wyprowadzał na świat pierwszy numer „Przeglądu” w 1930 r.

Osobiście ze wznowieniem „Przeglądu Socjologicznego” łączę serdeczne życzenia na przypadający w 1957 r. jubileusz 75-lecia urodzin założyciela i pierwszego Redaktora „Przeglądu”, Floriana Znanickiego. Ukazanie się pięciotomowego *Polish Peasant in Europe and America* (Boston 1918 — 1920) W. I. Thomasa i F. Znanickiego, które wywarło wielki wpływ na rozwój socjologii w Ameryce i Europie, jest datą wejścia socjologii polskiej do współczesnej myśli socjologicznej.

Wznowieniem „Przeglądu Socjologicznego” łódzki ośrodek socjologiczny wznawia jednocześnie działalność Polskiego Instytutu Socjologicznego⁵, jako ogólnokrajowego ośrodka porozumiewania się i współdziałania zainteresowanych socjologicznych placówek naukowych, które zaczynają odżywać lub powstawać na nowo.

Józef Chałasiński

Łódź w grudniu 1956

⁵ Patrz J. Chałasiński, *Polski Instytut Socjologiczny*, „Nauka Polska”, nr 4, 1956, s. 202 — 206.

JÓZEF CHAŁASIŃSKI

Z ZAGADNIEŃ KULTURY WSPÓŁCZESNEJ*

SPÓR O ROZUMIENIE KULTURY

Wydarzenie jest niecodzienne. Prof. Adam Schaff, członek Polskiej Akademii Nauk, zabrał głos na łamach tygodnika „Przegląd Kulturalny”¹ z powodu artykułów drukowanych przez innego członka Akademii w „Nauce Polskiej”, kwartalniku Polskiej Akademii Nauk. Tego jeszcze nie było w (nieślugich co prawda, bo dopiero trzyletnich) dziejach Polskiej Akademii Nauk, aby jej czasopismo poświęcone zagadnieniom rozwoju nauki w Polsce wywołało u członka Akademii zainteresowanie tak duże, że zechciał dać mu wyraz wobec szerokiej publiczności czytającej. Niezwykłość tego wydarzenia tak uderzyła samego prof. Schaffa, że artykuł swój zaczął od następujących słów: „Wstępuję w szranki z wyraźną treścią, starając się oswoić z dawno nie używanym miejscem starcia. Od iluż to lat bowiem spory filozoficzne zeszyły z łamów naszych tygodników na o wiele bardziej przestrzenne, ale i cichsze strony grubych czasopism naukowych”.

Myślę, że możemy sobie z prof. Schaffem wzajemnie pogratulować, że jesteśmy pierwszymi członkami Akademii, którzy, rozpoczynając naukową dyskusję na temat zagadnień kultury współczesnej, czynią to na łamach tygodnika przeznaczanego dla szerokiej publiczności czytającej.

Przełamywanie izolacji naukowej humanistyki i naukowych czasopism humanistycznych od tygodników zajmujących się zagadnieniami współczesnej kultury dokonywało się bardzo powoli. Pierwszy

* Pod tym wspólnym tytułem drukujemy tu trzy artykuły, które ukazały się w „Przeglądzie Kulturalnym” i „Po prostu”: *Spór o rozumienie kultury* („Przegląd Kulturalny”, 30 IX 1955), *O światowej opinii moralnej* („Po prostu”, 25 XII 1955) i *Zagadnienie humanizmu* („Przegląd Kulturalny”, 8 II 1956).

¹ A. Schaff, *O badaniach kultury i o szkołach w nauce*, „Przegląd Kulturalny”, 16 IX 1955.